

DAN MUNTEANU COLAN

*Damenii,
trăiri,
locuri...*

NOTA AUTORULUI

Până acum câțiva ani, nu m-am gândit niciodată să-mi scriu memoriile. Pentru ce? Pentru cine? Astăzi, când toți așteaptă nerăbdători tabloidele cu așa-zisele vedete de două parale care n-au împlinit nici 40 de ani, dar își povestesc amorurile fără jenă pe bani grei și își scriu memoriile care se vând ca pâinea caldă (și nu mă refer numai la societatea românească), noi, cei ce suntem o minoritate, cei ce nu procedăm astfel, îndrăznesc să spun că trăim aproape terorizați de lumea publicității și a imaginii. Dar, așa cum am făcut în urmă cu mai mulți ani, când m-am hotărât să-mi creez o pagină web după mai multe insistențe din partea unor prieteni care îmi proslăveau avantajele unui asemenea instrument de autopromovare, am cedat. Atunci mi-am amintit de un mic fragment din romanul *Recursul la metodă*¹ de Alejo Carpentier. După ce Primul Magistrat este înlăturat de la putere și se întâlnește cu Consulul american, acesta îl întreabă: „Ești în *Petit Larousse illustré*?” „Nu”, îi răspunde primul. „Atunci ești în pom”, îi zice Consulul. Și, astfel, am cedat îndemnurilor prietenești. Toți amicii mi-au spus: „Scrie, dom'le, niște memorii, ai 75 de ani, ai trăit jumătate de viață în România...” Și mi-am zis: „Memorii, ceea

¹ Alejo Carpentier, *Recursul la metodă*, trad. din limba spaniolă de Dan Munteanu Colan, Editura Curtea Veche, București, 2006 (n. a.).

ce se cheamă memorii, nu, fiindcă niciodată nu mi-am notat nimic, n-am ținut un jurnal, iar memoriile nu se pot scrie din imaginație. Nici amintirile, e drept, dar nu este grav dacă autorul nu-și amintește exact de un an anume sau dacă nu redă cu toată fidelitatea o scenă sau o întâmplare”. Prin urmare, „amintiri”. De aceea, cer scuze pentru eventualele erori referitoare la date, deși m-am străduit să fiu cât mai aproape de cele reale și, în marea majoritate a cazurilor, am izbutit. Tot ce povestesc în paginile următoare se bazează pe memoria mea și a câtorva prieteni bucureșteni, cărora le aduc mulțumirile mele și aici.

Înainte de a termina această scurtă notă, vreau să mulțumesc în mod special soției mele, Eugenia Alexe Munteanu, prima cititoare și critică a volumului de față, pentru sugestiile excelente, aducerile aminte și observațiile pertinente. Profunda mea recunoștință, de asemenea, directorului Editurii Corint, Dan Penescu, pentru căldura cu care a primit manuscrisul și grija deosebită cu care l-a publicat, precum și doamnei Ana Antonescu, director editorial, pentru amabilitatea și profesionalismul binecunoscute celor care au avut ocazia să lucreze cu Domnia Sa.

JUCĂRII, JOCURI, OAMENI ȘI LOCURI...

Viața mea a fost „itinerantă” încă din copilărie! Cu toate acestea și, mai ales, în ciuda vremurilor plumburii și de restriște în care am trăit-o, am avut o copilărie minunată! Cu siguranță mult mai frumoasă decât a multor copii din România acelor ani.

M-am născut la 22 mai 1944, în timpul bombardamentelor aliate. Am fost fiu unic și primul dintre nepoții familiei, răsfățat de toți: părinți, bunici, unchi și mătuși.

Amintirile mele până la doi ani sunt foarte vagi. Îmi aduc aminte de conacul de la Șoșdea, în Banat, unde am văzut lumina zilei, demolat în 1949; pe locul acestuia au crescut, până în 1990, lanurile înfrățite ale gospodăriei colective de atunci. Conacul era al bunicului meu dinspre tată, preotul Romulus Munteanu, un domn serios, foarte educat și cult, văduv de mulți ani (tata mi-a spus că bunica, mama lui, a murit când el avea vreo șapte ani). Mie mi se părea cam sever, deși mă iubea ca pe comoara lui cea mai de preț. Din poveștile părinților, știu că atunci când m-a declarat la primărie și amplasat de la Registru l-a întrebat cum îl cheamă pe primul lui nepot, în marea-i bucurie a zis „Dănuț”. Era foarte la modă romanul *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu (ale cărui personaje principale se numeau Dănuț, Olguța, Monica). Și așa am rămas în

acte toată viața, deși, de pe la 14-15 ani, aproape nimeni nu mi-a mai spus Dănuț, ci Dan. Apoi, când am început să public, toată lumea a crezut că ar fi mai potrivit să semnez Dan Munteanu, cum, de fapt, și făceam. Mai cu seamă după ce am fost angajat la ziarul *Scînteia* (șefilor nu li s-a părut demn de organul Comitetului Central al PCR, „mădularul partidului”, cum i se spunea, ca un redactor să publice articole semnate cu un diminutiv). Toată viața am încercat să-mi schimb numele din Dănuț în Dan. Dar toți avocații consultați, inclusiv tata, mi-au spus că este practic imposibil. Este mai ușor să-ți schimbi numele de familie decât pe cel de botez. Am renunțat și, cu timpul, aproape nimeni nu mi-a mai spus Dănuț.

Când vorbeam cu sau despre bunicul, îi spuneam tata-popa. Și așa i-a rămas numele pentru toată familia. Țin minte grădina mare, mie mi se părea imensă, unde, de Paște, mă trimiteau să caut cuibul Iepurașului, plin cu daruri dintre cele mai tentante. Pe bunicul Munteanu l-am revăzut mai târziu, spre sfârșitul anilor '50, pentru scurt timp, la Timișoara, unde s-a stins. Era bolnav și nu prea mai înțelegea bine ce se petrecea cu el. Mi-au rămas moștenire câteva obiecte de preț: o tabacheră de argint masiv lucrată într-o tehnică deosebită, cunoscută ca argint de Tula, un baston de abanos cu mâner și monogramă de argint, un medalion de aur și alte câteva obiecte de preț. Tabachera o folosesc și azi, medalionul îl port de mai bine de 50 de ani; bastonul încă nu am început să-l folosesc. Poate mai târziu o să mă slujească și pe mine cu credință, ca pe bunicul Munteanu.

Când aveam doi ani, părinții mei, cu care locuiam la Timișoara, au divorțat, iar mama, Dinora (Dolly) Colan, a plecat împreună cu mine la Turnu Severin, la casa bunicilor dinspre mamă, Irene și Constantin Colan. Bunica, *omama*, în germană, cum îi spuneam, era cea mai mare dintre cele cinci surori în

viață ale soților Kiessler (Irene, Sophie, Johanna, Elisabeth și Adela), austrieci tirolezi stabiliți în Mehedinți la sfârșitul secolului al XIX-lea, în timpul Imperiului Austro-Ungar. Din povestirile ei știu că, în primii lor ani de viață românească, străbunicul meu purta încă *Lederhosen*, pantalonii scurți din piele de drac cu bretele și nasturi din corn de cerb, haină verde sau gri cu gulere pe gât și revere înguste și cu aceiași nasturi, pe lângă nelipsita pălărioară verde cu pană. Iar străbunica, fustă lungă, bluză albă și un fel de vestă, vestitul *Dirndl*. Surorile lui *omama* au fost foarte „cosmopolite”: una s-a căsătorit cu Dumitru (Mitică) Coravu, fratele eroului de la Mărășești, maior Ion Coravu; în București, pe lângă Stadionul 23 August (cred că acum se numește Arena Națională), se află o strada care îi poartă numele. O altă soră s-a măritat cu un italian, Didi Leoncedis, cu o bună poziție socială și economică. După ce au divorțat, s-a căsătorit cu un român de origine germană, Ioșef Zachman, inginer de drumuri și poduri, și au trăit la Piatra Neamț până la moarte. Altă soră s-a măritat cu un turc din Ada-Kaleh (Insula-fortăreață), Mehmet Bego (Begu), bijutier, care a trecut la catolicism de dragul ei, deși maică-sa era turcoaică get-beget. Anne („mama”, în turcă), așa cum îi spuneam toți, avea o cameră a ei, mobilată în stil oriental, cu perne pe jos în jurul pereților, un serviciu de cafea la nisip cu ibrice de aramă, fuma narghilea și... nu vorbea românește.

Am fost la Ada-Kaleh înainte de a fi scufundată insula în urma construirii barajului de la Porțile de Fier în 1970. Cu o lungime de circa 1,7 kilometri, o lățime de aproximativ 500 de metri și o populație de 600 de locuitori, părea un tărâm de basm, unde întreaga atmosferă era îmbibată de mirosul de trandafiri (din care se făcea dulceața) și de baclavale. Sora cea mai mică a bunicii s-a căsătorit cu un român de origine

italiană, Teodoro (Toader) Mema, care avea un atelier de reparații de biciclete pe Strada Mare din Turnu Severin. Cu el mergeam cu șaretă (mă lăsa și pe mine să mân calul, deși aveam doar cinci ani) la podgoria pe care o avea la vreo oră și jumătate de drum. Așa am învățat cum se fac vinul și țuica. Și tot cu el, în casa de la vie, cum se deosebesc ouăle fierte de cele nefierte. Toți formau o familie foarte unită și toți au avut copii, veri primari cu mama. Erau de pomină petrecerile lor și mai ales revelioanele care se făceau la Mema, fiindcă sora bunicii, nevasta lui Toader, se născuse în noaptea de 31 decembrie. Vreo doi dintre ei își puneau halate albe, se înarmau cu vătraie și un lighean, o cană mare și, în spatele unui cearșaf întins în chip de paravan (restul asistenței vedea doar umbrele), se năștea Adela Mema.

Bunicul, Constantin Colan, căruia eu îi spuneam tata-mare, iar restul familiei, Papsi, era industriaș (șantier navale la Turnu Severin și Orșova, turnătorie de fontă, atelier de reparații auto, reprezentant al firmei Ford; până acum câțiva ani, în oraș se mai vedeau capace de guri de canal pe care era gravat „Turnătoriile de fontă C. Colan”), veteran de război (luptase în Primul Război Mondial, pentru reîntregirea neamului și primise decorația „Steaua României”), multimilionar, auzeam prin casă. De la el am moștenit, între altele, un inel de aur, de fapt o șevalieră cu o piatră albastru-deschis, un onix tăiat pe vână, am aflat mai târziu de la un bijutier bătrân, care considera că este de mare valoare. Îl port și azi. Și o altă tabacheră din argint masiv, cu monograma lui, despre care legenda familială spunea că o primise cadou de la regele Carol al II-lea. De la bunicii Colani am moștenit multe alte lucruri de valoare: argintărie, servicii de porțelan (între altele, un Rosenthal), cristaluri de Boemia și de Murano șlefuite de mână etc.

Așa că, începând de la doi ani, stăteam ore întregi la șantierul naval sau la atelierul de reparații auto din Turnu Severin și mișunam printre picioarele muncitorilor, care nu știau cum să îmi mai caute în coarne. Patronul, bunicu-meu, era foarte iubit de toți angajații. De la ei am învățat prima înjurătură, „pașli moșli”, în pronunțarea mea sui-generis, foarte personală, care însemna paștele mă-tii; și eu o spuneam de câte ori auzeam sau vedeam vreun ofițer rus. Așa mă învățaseră muncitorii. Asta pentru că, evident, în fabrici, pe șantierul naval și în casă erau în permanență ofițeri ai glorioasei Armate Roșii. După 1945, câțiva ofițeri sovietici au fost încartiruiți în casa bunicilor, iar noi a trebuit să ne mutăm în alta, mai mică, unde mai locuiau două persoane. Casa avea o grădiniță frumoasă, o pivniță mare și... latrină și baie în curte. Apa se încălzea într-un cazan mare de aramă pe care îl cositoreau în fiecare an țiganii „costingiri”. Din cauza rușilor, n-am putut învăța decât niște rudimente de germană, pe ascuns. Mama și bunica vorbeau germana literară. Așa că acasă se vorbea în egală măsură româna și germana. Mai ales că locuia la noi și o fată, Gina, vorbitoare de germană, refugiată din Basarabia, care ne ajuta la treburile casei și se ocupa de mine. În cele din urmă, după ce s-a măritat cu un român neamț, au fost obligați să ia calea Bărăganului, unde au stat câțiva ani. A vorbi germana în acea vreme echivala cu deportarea în Transnistria, așa că s-ar putea spune că au avut noroc! Halal noroc! Și apropo de „pașli moșli”, vocabularul meu pe atunci, povestea mama, era foarte original: „lundada”, lingură, „putata”, pătură, „fudieabă”, farfurie, „mundada”, muzică; se vedea că voi deveni lingvist. Ha! Ha!

La trei ani, mă atrăgeau în mod inconștient ciorapii de mătase de damă. Așa că, într-o zi, când au venit prietenele mamei la noi acasă pentru o partidă de rummy, m-am ascuns sub

masă și am început să le pipăi pe picioare. S-au amuzat, prezicându-mi un viitor strălucit. Cel puțin asta mi-a povestit mama mai târziu. Dar când am repetat isprava, mama și tata-mare mi-au explicat că e rușine să faci așa ceva. Că este o golănie. Și mi-au cerut cu vorba bună, apoi cu amenințări să nu mai repet gestul. Am luat și câteva palme la fund de la mama, fiindcă am protestat contra acelei interdicții, care mi se părea nedreaptă.

Pe la cinci ani, am început să am „hachițe”: ciorapii lungi (de iarnă) trebuiau să fie foarte bine întinși pe picior, să nu alunece în jos și să nu aibă cute pe genunchi, iar cămașa trebuia să fie foarte întinsă pe piept și la spate, să nu se bluzeze. Îmi aranjam hainele cu mare grijă, pantalonii la dungă pe spătarul scaunului, puloverul sau haina deasupra lor, pantofii sau papucii la căpătâiul patului, cu ciorapii împăturiți și ei la linie; mă pieptănam singur în oglindă câte un sfert de oră. Iar când trebuia să ieșim undeva, la plimbare sau în vizită, mama îmi spunea „Hai, mireaso!”

Tot cam pe atunci m-am îndrăgostit de o fată cu vreo 10 ani mai mare decât mine; trecea prin fața ferestrelor noastre după-masa, când se ducea să se plimbe „pe centru”. După niște ani, am fost la nunta ei cu Sandu Mema, unul dintre băieții Adelei și ai lui Toader, văr primar cu mama.

Cam în aceeași perioadă am început să mă duc cu *omama* la slujbele de la biserica romano-catolică din Turnu Severin, unde oficia preotul Lenz, cunoscut al familiei (eu eram ortodox, după tată). Mi-au plăcut copiii ministranți și am vrut să fiu și eu ca ei. Așa că *omama* a vorbit cu popa Lenz (cum îi spunea lumea) și acesta, om cu vederi destul de largi, m-a primit, zicând că Dumnezeu este unul. Eram fericit, mai ales atunci când trebuia să sun din cei trei clopoței de argint sau când recitam „Sfântă Marie, Maica lui Dumnezeu,/roagă-te

pentru noi, păcătoșii/acum, și-n ceasul morții noastre./ Amin?'. Părintele Lenz locuia destul de aproape de biserică. Ne invita uneori după slujbă acasă pe toți ministranții, jucam jocurile de societate de atunci (țintar, nu te supăra, frate) și ne îndopam cu prăjituri făcute de menajera părintelui Lenz, care avea grijă de gospodărie. Toată lumea îi spunea „doamna preoteasă”, deși preoții catolici nu au voie să se însoare. Și nici părintele Lenz nu era însurat cu ea.

Mama era o femeie frumoasă, foarte cochetă și elegantă, întotdeauna cu lucruri făcute pe comandă. Avea câteva haine de blană, nurci, hermine, manșoane... A avut doi frați: cel mai mare, Hartwig, a făcut școala de aviație și a căzut cu avionul în prima lui misiune, în timpul bombardamentelor asupra Odesei din 1941, la puțin timp după ce România intrase în război alături de Axă. Ani în șir, toți au sperat că se va întoarce, că poate era rănit în vreun spital sau ca fusese făcut prizonier de ruși, cu toate că bunicii primiseră comunicatul oficial al armatei privind decesul, dar nu se găsiseră rămășițele lui pământești. Mulți ani după război s-au tot prezentat acasă diverși necunoscuți care ne asigurau că luptaseră împreună cu el și că fusese făcut prizonier. Firește că erau omeniți cum se cuvine. Speranța nu se pierde niciodată. Dar n-a fost așa. Al doilea frate, cel mai mic, Octavian, Vainu, cum și-a spus el însuși de copil și cum îl cunoștea toată lumea, îl moștenise pe taică-su, îl pasionau motoarele, mașinile, utilajele agricole, tot ce se putea monta, demonta sau crea. A făcut câțiva ani de Politehnică, dar a renunțat prin anul al IV-lea (putea lucra la șantierul lui taică-su fără diplomă). Era un om foarte cult și îi plăcea să citească cât mai mult. După venirea comuniștilor la putere a continuat să lucreze la șantierul naval, care acum era al poporului, al Republicii Populare Române. Cum era un bun

specialist, a fost foarte apreciat și nu a avut de suferit. S-a însurat cu Maria (Mary) Filipescu, iar, în 1954, au adoptat un copil de nici un an, Dan Constantin (Costi) de la o casă de copii din București. Costi a fost un bun pianist amator, dar un copil cu probleme fizice și psihice. S-a stins la 47 de ani. A fost singurul meu văr primar dinspre mamă.

Tata a avut un frate mai mare, Coriolan, căsătorit cu Tiberia. Au avut o fată, Angela, singura mea verișoară primară dinspre tată. E necesar să fac o mică digresiune: cât timp Transilvania și Banatul au făcut parte din Imperiul Austro-Ungar sau chezaro-crăiesc, cum i se mai spunea în limbajul popular, românii își botezau copiii cu nume de origine latină, slavă și altele, adică nume care nu puteau fi maghiarizate: Treboniu, Plautius, Traian, Octavian, Lavinia, Cleopatra sau Dan, Radu, Mircea, Bogdan, Basarab, Codruț, Gelu, Paltin etc. Coriolan a avut un post mai important la nivel municipal și regional, deși nu era membru al PCR. Doar un foarte bun profesionist. A trecut în neființă din cauza unui cancer de pancreas. Tiberia, casnică, a mai trăit treizeci de ani.

Acasă la bunicii severinieni auzeam foarte des vorbindu-se despre unchiul Culiță, pe care nu-l cunoșteam. Mi s-a explicat că era văr primar cu bunicul, că era episcop al Clujului (de fapt, cu titulatura oficială, „al Vadului, Feleacului și Clujului”) și că toată familia îl iubea foarte mult. Mai târziu a devenit arhiepiscop al Sibiului, mitropolit al Ardealului, ministru al educației naționale, cultelor și artelor, membru al Academiei Române. Toți ne făleam cu el. Și mult mai târziu, încetul cu încetul, am aflat că în familie mai erau și alte personalități ale culturii, ale științei, ale economiei și ale vieții publice: Horia Colan, inginer, Dumitru Macrea, lingvist, ambii membri ai Academiei Române, Ion Colan, ctitor de instituții culturale la

Brașov, și alții, din familiile Rafiroiu, Cioflec și Nistor, înrudite cu familia Colan¹. Din păcate, n-am apucat să-i cunosc pe toți.

Bunicii Colan mă duceau uneori la Izvoru Bârzii, pe râul Topolnița, o comună la 15 kilometri de Turnu Severin. Acolo, tata-mare avea o moară de care se ocupau Ion morarul și soția lui, Lenuța. Aveau o fetiță, Natalița, cam de vârsta mea, și ne jucam împreună la malul râului sau în hambar. O dată, am mâncat acolo faguri de miere. Ce delicatesă! Dar am mâncat prea mult și mi s-a făcut rău, spre spaima și disperarea gazdelor. Eram cam lingav și mofturos pe atunci. Mi se făcea rău de la orice. De pildă, nu puteam suporta caimacul de la laptele fiert, așa că trebuiau să mi-l strecoare ca să-l pot bea cu cafeaua de dimineață. Altfel, vomitam. Iar roșiile nu le-am putut vedea în ochi până pe la șapte ani. Acum mănânc tomate zilnic.

Pe la cinci, șase ani, tata-mare a început să mă ducă la defilările de 23 August. Priveam cu o curiozitate copilărească șuvoiul de oameni și, mai ales, carele alegorice. Atunci le-am văzut pentru prima dată. Mi-a rămas întipărit în minte unul care îl reprezenta pe Tito caricaturizat, făcut din placaj colorat, cu o bardă însângerată în mâna pe care o mișca tot timpul de sus în jos, ucigând un imaginar dușman de clasă. Erau anii când Tito fusese dezavuat de URSS, iar carul alegoric era cu atât mai simbolic la Turnu Severin, oraș situat pe malul opus celui sârbesc.

Alt spectacol care îmi plăcea la vârsta aceea erau înmormântările (deși, pe atunci, nici nu prea știam exact ce înseamnă moartea). Atunci, răposatul era ținut în casă trei zile, pe o masă, de obicei în hol sau în sufragerie. Era îmbrăcat din

¹ Pentru mai multe amănunte despre familia Colan, vezi dr. Ioan Lăcătușu (coord.), *Genealogia familiei Colan*, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2012 (n. a.).

cap până în picioare cu haine bune, de cele mai multe ori nepurtate, noi, păstrate pentru acea ocazie, cu mâinile încrucisate pe piept, ținând un soi de colac făcut dintr-o lumânare subțire învârtită în cerc, al cărei capăt ieșea în sus și a cărei feștilă trebuia să ardă în continuu, până la scoaterea lui din casă. Oamenii, bărbați și femei, se pregăteau din timp, cu mulți ani înainte, pentru trecerea în neființă. Cumpărau haine și pantofi, ștergare, farfurii și alte obiecte, care se dădeau de pomană după înmormântare, de care nu se atingeau, și lăsau cu limba de moarte să fie folosite la momentul potrivit.

Priveghiul se făcea tot acasă, în jurul defunctului (când erau călduri mari, nu era tocmai plăcut), cu cafele, gustări și băuturi. Toată partea asta nu mă atrăgea. În schimb, îmi plăcea să mă uit cum trecea dricul spre cimitir. Dricul era un fel de caleașcă elegantă, vopsită în negru, cu ornamente metalice argintii sau aurii și cu pereți de sticlă prin care se vedea sicriului descoperit. Pe dric se agățau și coroanele de flori. Dricul era tras de doi sau patru cai frumoși, cu valtrapuri negre și panășuri la fel. În fața dricului mergea fanfara, care interpreta marșuri funebre (mult, mult mai târziu am aflat că unele erau piese clasice de Chopin, Beethoven sau Schubert). Apoi veneau preotul/preoții și țârcovnicii sau ministranții, la catolici. În spatele dricului urmau familia, rudele mai îndepărtate, prietenii și cunoscuții. Era un adevărat spectacol. Oamenii nevoiași și cerșetorii așteptau pomana la cimitir.

*

Aveam foarte multe jucării, care de care mai frumoase și mai deosebite. Mi le aducea tata, Mircea Munteanu, doctor în Drept, moșier și proprietar al unei fabrici de accesorii de piele, care venea de la Timișoara destul de des ca să mă vadă. Țin minte, printre multe altele, câteva jocuri de cuburi, soldații de